

Вяткін П.С.,
к.е.н., старший викладач
кафедри економіки та управління
Черкаський державний технологічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті проведено дослідження понять „сільське господарство” та „аграрне підприємство”. Розглянуто характеристики основних показників, які використовуються при аналізі ресурсів в аграрних підприємствах.

Ключові слова: *сільське господарство, аграрне підприємство, ефективність використання ресурсів.*

Постановка проблеми. Дослідження підприємств сільського господарства на сьогоднішній є важливим завданням як з точки зору самих підприємств, так і з точки зору наукової діяльності. Але при аналізі підприємств аграрного сектору інколи виникають проблеми при дослідженні та порівнянні сільгоспідприємств різних країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу питань дослідження основних показників діяльності сільськогосподарських підприємств присвячені праці вчених: В.Г. Ткаченко, О.В. Родіонова, П.Т. Саблука, М.М. Шутова, які в своїх працях розглядають особливі аспекти діяльності аграрного сектору як України, так і інших країн світу.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження визначення понять „сільського господарства” та „аграрного підприємства” в різних країнах, а також формування системи показників аналізу сільгоспідприємств. Створення підходів до формування такої системи дозволить більш оперативно та комплексно проводити наукові дослідження економічної діяльності підприємств сільського господарства.

Виклад основного матеріалу. В останні роки досить велика увага економістів-дослідників приділяється дослідженню економічних процесів, які відбуваються в сільському господарстві. В останні роки спостерігається все більш зростаюча роль цього виду господарювання через постійне зростання населення планети та, відповідно, зростаючі потреби в продуктах харчування.

Сільське господарство є чи не найдавнішою формою господарювання людини. Оскільки землеробством та тваринництвом люди почали займатись задовго до винайдення технологій обробітку металу. Аж до середини 20 століття люди на задумувались над тим, що ресурси землі, води, повітря можуть колись вичерпатись. Тому їх використання було безконтрольним та некерованим. Природні ресурси використовувались марнотратно.

Для того, щоб проводити комплексне дослідження сільськогосподарських підприємств, необхідно провести аналіз поняття „сільське господарство”. Звичайно, основний зміст є однаковим в багатьох країнах світу, але існують деякі відмінності серед різних країн.

Таблиця 1

Поняття „сільського господарства” в різних країнах

Українське визначення	Сільське господарство — це галузь народного господарства, направлена на забезпечення населення продовольством і отримання сировини для цілого ряду галузей промисловості.

Російське визначення	Сільське господарство – це галузь господарства країни, яка виготовляє сільськогосподарську продукцію. Включає в себе рослинництво та тваринництво; забезпечує потреби у більшості продуктів харчування та в сировині для текстильної, взуттєвої, парфумерної, харчової промисловості.
Іспанське визначення	Сільське господарство – це сукупність навичок і знань, які використовуються для обробленні землі. Ця сукупність охоплює увесь спектр людських дій, що перетворюють природне середовище в територію, придатну для вирощування сільськогосподарських культур.
Англійське визначення	Сільське господарство – це вирощування тварин, рослин, грибів та інших біологічних організмів в якості продуктів харчування та сировини, що використовується для підтримки життєдіяльності людини [7].
Німецьке визначення	Сільське господарство – це цільове виробництво продукції рослинного або тваринного походження на спеціально об'єднаній для цього місцевості [8].
Французьке визначення	Сільське господарство – це процес, при якому люди перетворюють екосистеми для задоволення власних потреб у їжі; це набір навичок і заходів, спрямованих на обробіток землі та всі роботи, що стосуються навколишнього середовища, задля вирощування живих організмів, корисних для людини [6].
Італійське визначення	Сільське господарство – це вид економічної діяльності, суть якого полягає у вирощуванні рослин. Основною метою сільського господарства є отримання продуктів рослинництва для подальшого їх використання (не обов'язково в їжу), а також інші цілі, не обов'язково пов'язані з вирощуванням рослин.
Польське визначення	Сільське господарство - одна з галузей економіки, основним завданням якої є забезпечення сільськогосподарською продукцією, яка отримується в результаті вирощування рослин, тварин та їх обробіток на продукти рослинництва та тваринництва.

Перед дослідженням аграрних підприємств світу необхідно чітко визначити, що саме розуміють в різних країнах під терміном „аграрне підприємство”. Наведено в таблиці порівняльні визначення зазначеного терміну в різних країнах.

Таблиця 2

Поняття „аграрного підприємства” в різних країнах

Країна	Визначення
Українське визначення	Аграрне підприємство — це суб'єкт аграрних правовідносин, що самостійно володіє і розпоряджається відособленим майном, у комплексі якого основним засобом виробництва є природне тіло — земля, що використовується ним для виробництва сільськогосподарської продукції (предмета його діяльності), а також переробки сировини рослинного і тваринного походження, виконання інших робіт і надання послуг для задоволення потреб побутового і соціально-культурного характеру як безпосередньо своїх працівників, так і працівників сфери обслуговування.
Іспанське визначення	Аграрні підприємства – це підприємства двох типів: перші спрямовані на виробництво продуктів харчування, і другі – на виробництво продукції для інших галузей народного господарства, таких як, наприклад, хімічна промисловість.
Англійське	Аграрне підприємство – це загальне визначення типу підприємств, які

визначення	беруть участь у виробництві харчових продуктів, включаючи підприємства з вирощування рослин та тварин, постачання насіння, хімікатів, сільськогосподарської техніки, оптової і роздрібної торгівлі, маркетингу [7].
Німецьке визначення	Аграрне підприємство – це підприємство, зайняте у сільському господарстві [9].
Французьке визначення	Аграрне підприємство – це підприємство, створене для перетворення сировинних продуктів рослинництва та тваринництва на готову продукцію – їжу [6].
Польське визначення	Аграрне підприємство – тип підприємств, діяльність яких спрямована на виробництво продуктів харчування; при цьому аграрними підприємствами вважаються всі підприємства, що беруть участь у процесі вирощування, обробітку та доставки продукції кінцевому споживачеві.

Як видно з таблиці 1, у більшості країн під аграрним підприємством розуміють той тип підприємств, які займаються рослинництвом або тваринництвом, результати діяльності яких переважно виступають в якості продуктів харчування. Проте, в деяких країнах, таких як Україна, Іспанія, Польща, до аграрних підприємств відносяться підприємства, які займаються обробіткою продукції сільського господарства, її транспортуванням, та продажем.

Але сучасній інструментарій дослідження аграрних підприємств, основним елементом якого є дані статистичних спостережень та групування їх в аналітичні таблиці, дозволяє комплексно оцінити діяльність лише тих підприємств, які безпосередньо займаються рослинництвом чи відгодівлею тварин. Решту підприємств, які також можна віднести до підприємств сільського господарства, державні статистичні управління групують або окремо, або відносять до інших категорій народного господарства.

Проаналізуємо, які основні показники діяльності підприємств представлені на сьогоднішній день Державною службою статистики України, Федеральною службою державної статистики Російської Федерації та Бюро статистики США.

Представлені показники можна виокремити в окремі категорії: натуральні показники, відносні показники, показники результатів роботи, показники витрат та споживання. Всі ці показники більш-менш в повній мірі відображають картину діяльності сільгоспідприємств. Так, натуральні показники відображають обсяги виготовленої продукції, площу обробленої землі, кількість поголів'я тварин та птиці тощо. Відносні показники відображають темпи зростання натуральних величин та представлені багатьма результуючими величинами, які стосуються майже всіх аспектів господарської діяльності сільгоспідприємства. Показники результатів роботи та показники витрат і споживання характеризують економічну сторону діяльності підприємства, розкривають суть його взаємозв'язків з іншими підприємствами та державою. Проте, на сьогоднішній день майже не проводиться комплексного аналізу одній групі показників, яка, враховуючи реалії сьогодення, має бути головним предметом дослідження та аналізу з боку науковців. Це – категорія ресурсів сільгоспідприємства. Оскільки створення нового продукту у фізичному розумінні є нічим іншим, як перетворенням речовини за допомогою енергії, слід розглядати кожен вид ресурсів, як матеріальних, так і енергетичних, як джерело створення нового продукту.

Для покращення дослідження сучасного стану аграрних підприємств слід виокремлювати споживання ресурсів підприємства, в першу чергу – невідновних,

оскільки вони на сьогоднішній день – єдиний вид ресурсів, які за існуючих технологій неможливо відтворити в повному обсязі.

При проведенні детального дослідження споживання ресурсів сільгосппідприємств виникає можливість знаходити оптимальні шляхи їх подальшого використання. Створення світових банків даних використання ресурсів дозволить оцінити картину витрат сільськогосподарських підприємств у світовому масштабі. Але для цього необхідно прийти до єдиної думки, що ж все-таки відноситься до підприємств сільського господарства. З таблиць 1 та 2 видно, що, навіть, саме поняття сільського господарства в різних країнах трактується по-різному. Тому, до тих пір, поки серед країн не будуть вироблені єдині стандарти щодо ведення статистичних досліджень, чіткий план дій для кожного типу сільськогосподарського підприємства можна розробляти лише в масштабах окремо взятої країни.

Розроблення моделі раціонального використання ресурсів, наприклад, для України є складним завданням. Протягом двох десятиліть незалежності сільське господарство України перетворилось на хаотичне нагромадження підприємств найрізноманітніших форм господарювання. Основною метою більшості з цих підприємств є не розвиток сучасних методик ведення бізнесу з метою економії ресурсів, як матеріальних, так і нематеріальних, а отримання максимально можливого прибутку за максимально короткий термін. Така політика призводить тільки до поступового знищення родючого шару землі та вичерпання інших природних невідновних ресурсів.

Ресурси сільськогосподарських підприємств в більшій мірі є невідновними. Отримані підприємствами електроенергія, природний газ, використані родючі ґрунти – всі ці та багато інших природних ресурсів перетворюються в продукти харчування. Відповідно, виходячи з того, що дані про продукти харчування представлені у статистичній звітності, можна провести аналіз та визначити, скільки природних ресурсів затрачається аграрними підприємствами на виробництво. Проте, для таких розрахунків необхідно врахувати досить значну кількість факторів, від яких залежить обсяг споживання ресурсів. Так, високий рівень механізації та автоматизації суттєво зменшує питоме використання такого природного ресурсу, як земля, але збільшує використання палива та електроенергії. І, відповідно, навпаки, при примітивному сільському господарстві швидше вичерпується можливість землі давати високі врожаї, але не витрачається така велика кількість палива та енергії.

В період індустріального суспільства, коли запаси невідновних ресурсів здавалися невичерпними, індустріалізація сільського господарства досягла своєї вершини. Використання важких машин та обладнання для отримання невеликого врожаю була звичною практикою. Проте сьогодні, коли запаси палива вже не здаються невичерпними, а його вартість постійно зростає, в деяких країнах почався зворотній процес, коли замість сучасної техніки використовується дешева робоча сила. Тобто, сьогодні, при виборі технології обробітку землі та виробництва продуктів харчування підприємець буде зважувати перш за все на їх максимальну дешевизну, а не на раціональність та перспективність використання.

Висновки. В статті проаналізовано сучасні визначення понять „сільське господарство” та „аграрне підприємство”, та встановлено, що різниця між цими поняттями в різних країнах полягає в основному в тому, що в деяких країнах до сільського господарства відносять підприємства, котрі в Україні відносяться до переробної промисловості. Також, після аналізу основних показників, які використовуються статистичними агентствами, встановлено, що існує необхідність включення в загальну статистичну звітність таких показників, як споживання ресурсів

за окремими їх видами. Для цього необхідно розробити відповідну методику, основні аспекти якої будуть розглянуті в наступних дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Государственный комитет статистики Российской Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gks.ru>
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://ukrstat.gov.ua>
3. Саблук П.Г., Месель-Веселяк В.Я. Аграрна реформа // Економіка АПК. – 2009. -№12.- с.6-21
4. Ткаченко В.Г., Богачев В.И Экономическая безопасность Украины в условиях рыночных трансформационных процессов / Монография.- Ровеньки, 2007.-330 с.
5. Федеральне агентство статистики США [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.census.gov.ua>
6. Marcel Mazoyer, Laurence Roudart: Histoire des agricultures du monde: Du néolithique à la crise contemporaine, Paris: Seuil, 2002.
7. Medicine in Non Western Cultures. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London, pp. 20–22.
8. Otto Strecker et. al.: Marketing in der Agrar- und Ernährungswirtschaft, Frankfurt, 1996.
9. R. Hendlер, P. Marburger, P. Reiff, M. Schröder: Landwirtschaft und Umweltschutz. Erich Schmidt Verlag, Berlin 2007.

ВЯТКИН П.С. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проведено исследование понятий "сельское хозяйство" и "аграрное предприятие". Рассмотрено характеристику основных показателей, используемых при анализе ресурсов в аграрных предприятиях.

Ключевые слова: сельское хозяйство, аграрное предприятие, эффективность использования ресурсов.

VYATKIN P.S. THE THEORETICAL ASPECTS OF RESEARCH OF PERFORMANCE OF AGRICULTURAL ENTERPRISES INDICATORS

The paper conducted research concepts of "agriculture" and "farmers". The basic indicators used in the analysis of resources in agricultural enterprises was discovered.

Keywords: agriculture, farmers, efficiency of resource use.